

ЛУЦ Д. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
(Запорізький національний університет)

ГРЕЧКОВСЬКИЙ Д. В.,
магістр права,
молодший науковий співробітник
Науково-дослідної частини
(Запорізький національний університет)

УДК 349.42:631.147

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.13>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Щороку в Україні прослідковується тенденція щодо збільшення попиту на органічну сільськогосподарську продукцію, що актуалізує питання дослідження відповідної галузі з точки зору правового регулювання, адже саме в нормативно-правових актах закладені базові аспекти виробництва такої продукції та вимоги до неї.

Встановлено, що протягом останніх років в Україні були здійснені суттєві кроки, спрямовані на вдосконалення та суттєву модернізацію правового регулювання виробництва органічної сільськогосподарської продукції.

У роботі зазначається, що на конституційному рівні в нашій державі проблематика органічного виробництва не знайшла безпосереднього закріплення. Разом із тим основний закон містить норми, в яких йдеться про екологічну безпеку та якість харчових продуктів, які, безперечно, стосуються і виробництва органічної сільськогосподарської продукції в Україні.

Констатовано, що станом на сьогодні значна частина вимог, які передбачені Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» не почали реалізовуватися на підзаконному рівні, хоча відповідні нормативно-правові акти вже прийняті.

Із метою врегулювання питання переходу до виробництва органічної продукції, а також надання можливості всім виробникам органічної продукції долучитися до програми державної підтримки органічного виробництва 14 липня 2021 року прийнято Закон України «Про внесення змін до розділу XI «Перехідні положення» Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції».

Вищевикладене детермінує необхідність дослідження правового регулювання виробництва органічної сільськогосподарської продукції в Україні.

Ключові слова: органічне виробництво, правове регулювання виробництва органічної продукції, сільськогосподарська продукція, сертифікація органічного виробництва.

Luts D. M., Grechkovsky D. V. Legal regulation of organic agricultural production in Ukraine

Every year there is a tendency of increasing demand for organic agricultural products in Ukraine, which raises the issue of research of the corresponding sphere

of legal regulation, because legal acts make the basic aspects of manufacturing of such products and requirements for it.

According to the Ministry of Economy of Ukraine, the main types of organic products produced in Ukraine are milk and dairy products, cereals and grains, flour, seeds, vegetables and fruits, eggs, juices, beverages, pasta, meat products, kitchen herbs and spices, sugar, oil, ice cream and other products, which include bakery and pasta, oil, honey, chocolate, tea and coffee. As we can see, agricultural products are in significant demand.

Among the tasks set by the Concept of the State Target Program for the Development of the Agricultural Sector for the period until 2022 is to expand the area of organic production by promoting the creation of new production facilities and deep processing of agricultural products and modernization of existing ones.

At the same time, this program states the imperfection of the legislation on the development of the organic sector of agricultural production. But, despite this, we argue that there has been a positive trend in this area in recent years in Ukraine. Thus, on July 10, 2018, the Law of Ukraine “On Basic Principles and Requirements for Organic Production, Circulation and Labeling of Organic Products” was adopted, which came into force on August 2, 2019. Relevant bylaws have been adopted to implement this Law.

In addition, in order to regulate the transition to organic production, as well as to enable all producers of organic products to join the program of state support for organic production, on July 14, 2021 the Law of Ukraine “On Amendments to Section XI ‘Transitional Provisions’ of the Law of Ukraine “On Basic Principles and Requirements for Organic Production, Circulation and Labeling of Organic Products” was adopted.

This determines the necessity of studying of the legal regulation of organic agricultural production.

Key words: *organic production, legal regulation of organic production, certification of organic production.*

Вступ. За інформацією міністерства економіки України, основними видами органічної продукції, яка виробляється в Україні, є молоко та молочна продукція, круп'яні і зернові вироби, борошно, насіння, овочі та фрукти, яйця, соки, напої, пасти, м'ясна продукція, прянощі та спеції, цукор, олія, морозиво та інша продукція, до якої входять хлібобулочні та макаронні вироби, олія, мед, шоколад, чай та кава) [1]. Як бачимо, суттєвим попитом користується саме сільськогосподарська продукція.

У числі завдань, поставлених Концепцією Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року, передбачається розширення площі виробництва органічної продукції шляхом сприяння створенню нових потужностей виробництва та глибокої переробки сільськогосподарської продукції та модернізації наявних [2].

Разом із цим у вказаній програмі констатується недосконалість законодавства щодо розвитку органічного сектору сільськогосподарського виробництв. Але, не дивлячись на це, можемо констатувати, що протягом останніх років в Україні окреслилась позитивна динаміка у цій сфері. Так, 10 липня 2018 року прийнято Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» (далі – Закон про органічне виробництво) [3], який введено в дію 02 серпня 2019 року. На виконання цього Закону прийняті відповідні підзаконні нормативно-правові акти.

21 жовтня 2020 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову № 1032 «Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970». Викладене стосується й питань державної підтримки органічного виробництва.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану правового регулювання виробництва органічної сільськогосподарської продукції в Україні та формулювання на цій основі рекомендацій щодо вдосконалення нормативного забезпечення розвитку вказаної галузі.

Результати дослідження. Як слушно стверджує Н. О. Багай, «теоретично систематизовані знання є необхідною передумовою, засобом для відкриття нових знань, а тому без використання наукових знань неможливий подальший поступ науки» [4, с. 11]. Особливо актуальною наведена теза є в наші часи, коли відбувається значна частина перетворень в аграрно-правовій сфері загалом та в сфері виробництва органічної продукції зокрема, що актуалізує необхідність розробки підходів до правового регулювання виробництва органічної продукції в Україні.

У вітчизняній правовій науці досліджуваній тематиці приділяли увагу такі вчені, як О.Г. Бондар, А.П. Гетьман, В.Ю. Уркевич, М.В. Шульга, В.В. Носік, В.М. Єрмоленко, А.С. Овчаренко, В.О. Мельник, Т.К. Оверковська, Д.В. Федчишин та інші. На окрему увагу заслуговує монографія «Органічне сільськогосподарське виробництво в Україні: правові засади ведення» (Харків, 2020).

Варто зазначити, що на конституційному рівні в нашій державі проблематика органічного виробництва не знайшла безпосереднього закріплення. Разом із тим основний закон містить норми, в яких йдеться про екологічну безпеку та якість харчових продуктів. Тому В.О. Мельник, розкриваючи актуальність свого дисертаційного дослідження «Правове регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні», зазначає: «У статті 16 Конституції України закріплено, що забезпечення екологічної безпеки є обов'язком держави. Забезпечення екологічної безпеки обумовлює необхідність забезпечення продовольчої безпеки, оскільки якість вироблюваних у державі продуктів харчування залежить від стану екології. Проте право на продовольчу безпеку, на відміну від права на екологічну безпеку, безпосередньо не гарантується Конституцією України. Разом із тим продовольча безпека є однією з безпосередніх гарантій права на життя, закріпленого конституційно» [5, с. 1].

Відповідно до ст. 50 Конституції України кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена [6]. Своєю чергою, ч. 3 ст. 42 Основного Закону покладає на державу обов'язок захищати права споживачів, здійснювати контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт [6]. Вимоги щодо безпечності харчових продуктів закладені в Законі України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», стаття перша якого встановлює, що безпечний харчовий продукт – це харчовий продукт, який не справляє шкідливого впливу на здоров'я людини та є придатним для споживання. До видів харчової продукції відноситься і продукція рослинного та тваринного походження [7]. Акцентуємо увагу на тому, що безпечний продукт не обов'язково має бути органічним та може містити допустимий рівень окремих забруднюючих речовин, передбачених у відповідних підзаконних нормативно-правових актах. Екологічно чиста ж продукція, у свою чергу, має не просто володіти живильною цінністю та зміцнювати здоров'я, але й повинна не надавати канцерогенного, мутагенного чи іншого несприятливого впливу на організм людини в результаті її споживання [8, с. 15].

В Україні простежується тенденція до збільшення кількості виробництва не просто якісних продуктів, а органічної продукції. У цьому аспекті цілком поділяємо позицію А.С. Овчаренко, яка слушно зауважує, що «із трансформацією споживчих уподобань, активним використанням альтернативних методів сільського господарства, екологізацією міжнародної торгівлі тощо виникає необхідність підтримки розвитку органічного фермерства» [9, с. 42].

Переходячи до розкриття змісту заявленої тематики, зазначимо, що питання правового регулювання органічного виробництва є комплексним, адже регулюється нормативно-пра-

вовими актами сільськогосподарського спрямування, охорони навколишнього природного середовища та щодо використання земельних, лісових, водних ресурсів тощо [10, с. 26].

Притримуючись позиції, яка була викладена нами в попередніх працях, ми вважаємо, що правове регулювання у сфері виробництва органічної сільськогосподарської продукції здійснюється в таких напрямках:

- 1) встановлення вимог до органічної продукції;
- 2) визначення основних напрямів розвитку у цій сфері;
- 3) сертифікації органічного виробництва;
- 4) державної підтримки розвитку органічного виробництва [11].

Базовим для органічного напряму вітчизняного сільського господарства є Закон про органічне виробництво, який визначає основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, засади правового регулювання органічного виробництва, обігу органічної продукції та функціонування ринку органічної продукції, правові основи діяльності центральних органів виконавчої влади, суб'єктів ринку органічної продукції та напрями державної політики в зазначених сферах [3].

Зауважимо, що 14 липня 2021 року було внесено зміни до Перехідних положень вказаного закону, якими передбачено, що «до 1 липня 2024 року суб'єкти господарювання мають право реалізовувати сільськогосподарську продукцію як органічну та використовувати напис «органічний продукт» у власних назвах продуктів та торговельних марках, а також позначення та написи «органічний», «біодинамічний», «біологічний», «екологічний», «органік» та/або будь-які однокореневі та/або похідні слова від цих слів з префіксами «біо», «еко» за умови наявності чинного сертифіката, що засвідчує виробництво та/або обіг органічної продукції згідно із законодавством іншим, ніж законодавство України, виданого органом іноземної сертифікації» [3].

Говорячи про визначення основних напрямів розвитку органічного виробництва в Україні, необхідно зосередити увагу на Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року, якою пропонується вирішити проблеми у сфері органічного виробництва шляхом сприяння створенню нових потужностей з виробництва та глибокої переробки сільськогосподарської продукції та модернізації наявних, зокрема у сфері виробництва органічної продукції, садівництва, тваринництва, виноградарства, продукції дитячого харчування тощо [2].

23 жовтня 2020 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970», яким визначаються механізми сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції, видачі сертифіката, його дубліката та форм [12]. До цього моменту процедура сертифікації здійснювалася виключно органами іноземної сертифікації.

Тим не менше, мусимо констатувати, що сьогодні значна частина вимог, які передбачені Законом про органічне виробництво, не почали реалізовуватися на підзаконному рівні, хоча відповідні нормативно-правові акти вже прийняті. Зокрема, це: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, Державного реєстру органічного насіння і садивного матеріалу», Накази Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження Порядку ведення Переліку органів іноземної сертифікації», «Про затвердження Переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), що дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях», «Про затвердження Порядку розгляду апеляцій на рішення органів сертифікації», «Про затвердження форми заявки на внесення до Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції», «Про затвердження Вимог до матеріально-технічної

бази та інших об'єктів інфраструктури, необхідних для виконання функцій із сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції», «Деякі питання звітності у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», Накази Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Порядку підтвердження спеціальних знань інспектора з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції у сфері органічного виробництва», «Про затвердження державного логотипа для органічної продукції».

Убачається, що в цьому випадку необхідним є пришвидшення втілення законодавчих норм у життя, тобто фактичне формування відповідних реєстрів операторів, органів сертифікації тощо.

Безперечно, одним із важливих законодавчих аспектів у досліджуваній сфері є вектор державної підтримки розвитку органічного виробництва. Відповідно до ст. 8 Закону про органічне виробництво державна підтримка може надаватися операторам у рамках загальнодержавних та регіональних програм за рахунок і в межах видатків за бюджетними програмами, спрямованими на підтримку розвитку сільськогосподарських товаровиробників.

Варто зазначити, що в 2020 році було зроблено суттєві кроки, які спрямовуються на державну підтримку органічного виробництва. Так, Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» було доповнено ч. 17-2.9 відповідно до якої «Державна підтримка виробників органічної сільськогосподарської продукції здійснюється шляхом:

- 1) виділення бюджетних субсидій із розрахунку на одиницю оброблюваних угідь та/або одну голову великої рогатої худоби;
- 2) відшкодування до 30 відсотків вартості витрат на проведення сертифікації органічного виробництва;
- 3) відшкодування до 30 відсотків вартості витрат на придбання дозволених для використання засобів захисту рослин та добрив, насіння, садивного матеріалу та кормів» [13].

Утім, практична реалізація цієї норми може бути втілена у життя лише після приведення у відповідність інших нормативно-правових актів.

Так, 7 квітня поточного року на засіданні Уряду прийнято постанову, яка розширює державну підтримку сільгоспвиробників на 2021 рік шляхом доповнення її шістьма новими програмами. Таке рішення прийнято в рамках реалізації Закону України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та вдосконалення державної підтримки аграріїв. Одним із напрямів є державна підтримка виробників органічної сільськогосподарської продукції [14].

На жаль, мусимо констатувати, що на початок листопада 2021 року відсутній порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробників органічної сільськогосподарської продукції, що унеможливує її отримання.

Вагомого значення набувають рішення органів місцевого самоврядування у частині розробки та прийняття відповідних цільових програм із підтримки органічного виробництва, але через брак коштів на регіональному рівні в більшості областей відсутні відповідні програми, а навіть якщо вони і прийняті, то не мають реального фінансового наповнення та є, по суті, декларативними.

Висновки. Підсумовуючи, можемо констатувати, що протягом останніх двох років державою зроблені суттєві кроки для вдосконалення правового регулювання галузі органічного виробництва. Тим не менш, існує проблема із прийняттям деяких нормативно-правових актів, які забезпечать можливість фактичного втілення норм у життя. У першу чергу, йдеться про необхідність затвердження Порядку розподілу та використання коштів за напрямком органічного виробництва. Окрім цього, необхідно завершити процедуру формування реєстрів операторів та суб'єктів сертифікації органічного виробництва. Зазначене свідчить про необхідність подальшого дослідження та аналізу обраної проблематики, оскільки, крім прийняття зазначених вище нормативно-правових актів, принципово важливим є належне науково-теоретичне забезпечення їх узгодженості з положеннями вже наявних нормативно-правових актів задля унеможливлення колізій та інших дефектів правового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Органічне виробництво в Україні. URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ed6463ce-f338-4ef0-a8a8-e778d3d0ffd1&title=OrganichneVirobnitstvoVUkraini> (дата звернення: 04.11.2021).
2. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1437-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text> (дата звернення: 04.11.2022).
3. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10.07.2018 р. № 2496-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> (дата звернення: 04.11.2021).
4. Багай Н.О. Розвиток науки аграрного права України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2002. 243 с.
5. Мельник В. О. Правове регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2018. 21 с.
6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 04.11.2021).
7. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> (дата звернення: 04.11.2021).
8. Ярандайкин Р.С. Организационно-правовые проблемы производства и реализации экологически чистой сельскохозяйственной продукции : дисс. ... доктора юрид. наук, 12.00.06. Москва, 1999. 349 с.
9. Овчаренко А.С. Міжнародні та регіональні програми підтримки та популяризації органічного виробництва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Економіка*. 2017. Вип 28. С. 42–46.
10. Мельник В.О. Правове регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2018. 222 с.
11. Луц Д.М., Гречковський Д.В. Поняття та структура організаційно-правового механізму публічного управління в сфері виробництва органічної сільськогосподарської продукції. *Юридичний Вісник*. 2020. № 6. С. 175–182.
12. Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970 : Постанова Кабінету міністрів України від 21 жовтня 2020 р. № 1032. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1032-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.11.2020).
13. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24.07.2004 р. № 1877-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> (дата звернення: 04.11.2021).
14. Уряд розширив державну підтримку аграріїв на 2021 рік. *Інформаційно-аналітичний портал АПК України* : веб-сайт. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-rozshiriv-derzhavnu-pidtrimku-agrariyiv-na-2021-rik-minekonomiki> (дата звернення: 04.11.2021).

